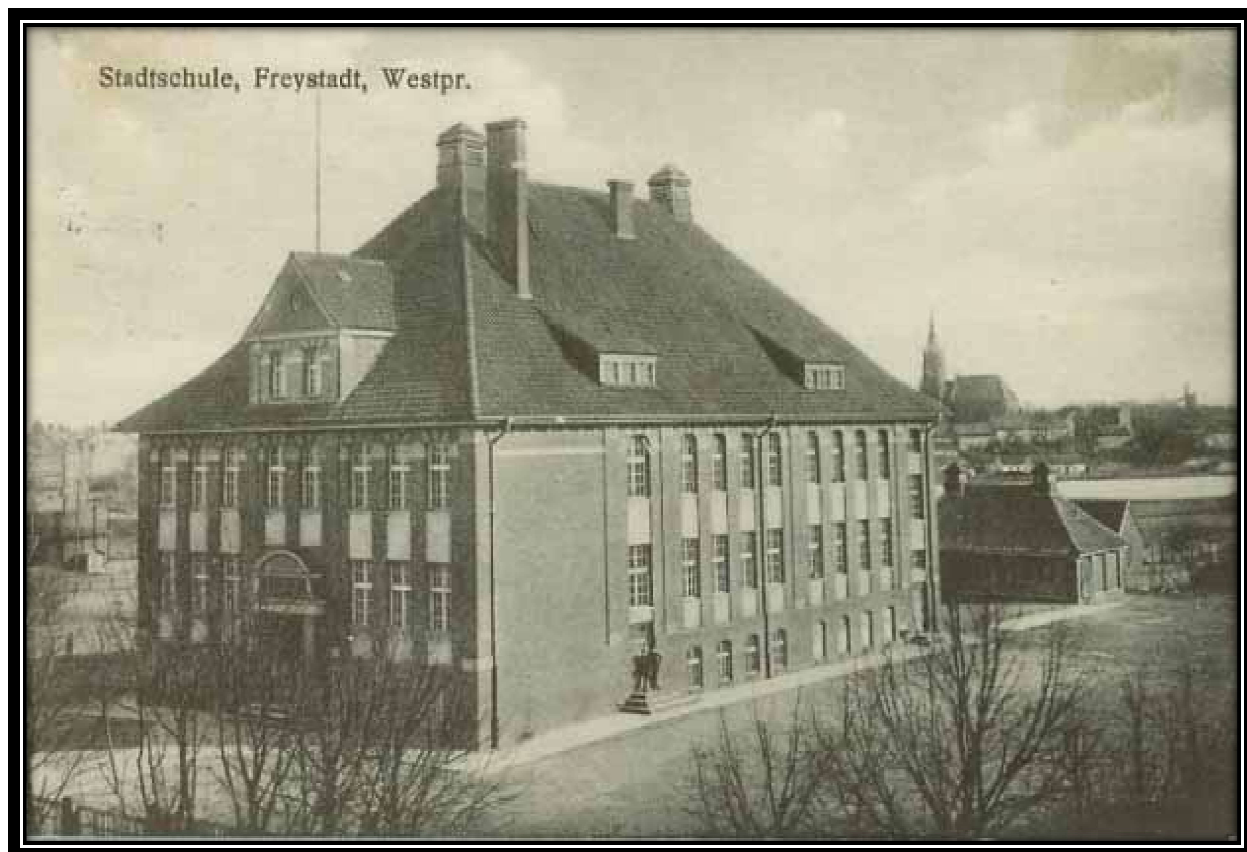

ZAKTUALIZOWANY PROGRAM ZAŁOŻEŃ KONSERWATORSKICH DLA SZKOŁY PODSTAWOWEJ W KISIELICACH

Autorzy:

mgr Piotr Trubuszewski

mgr Dagmara Kończalska

Chełmża, październik 2023

DZIEŁO CHRONIONE PRAWAMI AUTORSKIMI

1.	KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I DOKUMENTACJI.	3
1.1.	DANE OGÓLNE.	3
1.2.	DANE O DOKUMENTACJI.	3
2.	ZAGADNIENIA HISTORYCZNE.	5
3.	OPIS OBIEKTU.	7
4.	STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ.....	10
4.1.	ELEWACJA.	10
4.2.	SCHODY GRANITOWE.	11
4.3.	ELEMENTY DREWNIANEGO WYPOSAŻENIA WNĘTRZ: STOLARKI DRZWIOWE I PODŁOGI.	11
4.3.1.	STOLARKI DRZWIOWE.....	11
4.3.2.	PODŁOGI.	12
4.4.	BALUSTRADY Z GŁÓWNEJ KLATKI SCHODOWEJ I POCHWYTY ZE ŚCIAN.....	13
4.5.	ŚCIANY I STROPY.	13
4.6.	POSADZKI.	14
4.7.	KRATKI WENTYLACYJNE.	14
4.8.	DZWONKI I KUTE HAKI Z PORCELANOWYMI IZOLATORAMI.	14
5.	PROJEKT PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH.	15
5.1.	CEL I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE.....	15
5.2.	PRACE DOKUMENTACYJNE I BADAWCZE.....	17
5.3.	PRACE WSTĘPNE.	17
5.4.	PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH.....	18
5.4.1.	ELEWACJA BUDYNKU – STREFA COKOŁOWA	18
5.4.2.	ELEWACJA BUDYNKU PONAD STREFĄ COKOŁOWĄ.....	21
5.4.3.	GRANITOWE SCHODY.	24
5.4.4.	DRZWI ZEWNĘTRZNE.....	24
5.4.5.	DRZWI WEWNĘTRZNE.	25
5.4.6.	PODŁOGI DREWNIANE.	27
5.4.7.	BALUSTRADY I POCHWYTY	27
5.4.8.	ŚCIANY WEWNĘTRZNE I STROPY.....	28
5.4.9.	POLICHROMIA W PARTIACH LAMPERII W PRZEDSIONKU GŁÓWNEJ KLATKI SCHODOWEJ OD STRONY PŁN	29
5.4.10.	CERAMICZNE POSADZKI.	29
5.4.11.	KRATKI WENTYLACYJNE.	30
5.4.12.	DZWONKI I KUTE HAKI Z PORCELANOWYM IZOLATOREM.	31
6.	DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.	32

1. KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I DOKUMENTACJI.

.....

1.1. DANE OGÓLNE.

OBIEKT – budynek szkoły w Kisielicach

WPIS DO REJESTRU ZABYTKÓW – nr 496/96 z dnia 28.03.1996 r.

RODZAJ OBIEKTU – budynek murowany z cegły

AUTOR, WARSZTAT, SZKOŁA – (?)

DATOWANIE – 1913 r.

LOKALIZACJA – Kisielice, ul. Wojska Polskiego 2, województwo warmińsko-mazurskie

WŁAŚCICIEL – Gmina Kisielice, ul. Daszyńskiego 5, 14-220 Kisielice

UŻYTKOWNIK – Szkoła Podstawowa im. Henryka Sienkiewicza w Kisielicach

1.2. DANE O DOKUMENTACJI.

ZAKRES I CEL OPRACOWANIA – Celem dokumentacji jest wykonanie aktualizacji i uszczegółowienia *Programu założeń konserwatorskich dla Szkoły Podstawowej w KISIELICACH* opracowanego przez mgr Ryszarda Szewczyka w 2013 r., na podstawie którego zostało wydane pozwolenie na prace przez WKZ w Elblągu.

Opracowanie obejmuje:

- ocenę obecnego stanu zachowania wraz ze wskazaniem przyczyn zniszczeń powierzchni: ceglanych, drewnianych, metalowych, tynków, polichromii, lastryka i płytek ceramicznych,
- opracowanie celów i założeń konserwatorskich,
- sporządzenie programów prac konserwatorsko – restauratorskich.

ZLECENIODAWCA – Gmina Kisielice, ul. Daszyńskiego 5, 14-220 Kisielice

AUTORZY DOKUMENTACJI

- mgr Piotr Trybuszewski. Studia na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Ochrona Dóbr Kultury – specjalizacja: konserwatorstwo, nr dyplomu. 1400/98437/2005,

- mgr Dagmara Kończalska. Studia na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu,, Konserwacja i Restauracja Dzieł Sztuki – specjalizacja: konserwacja i restauracja malarstwa i rzeźby polichromowanej, nr dyplomu 1400/142724/2011.

KONSULTANCI – mgr Maria Próchniewska (dyplomowany konserwator architektury i rzeźby) – opracowanie programów dla strefy cokołowej elewacji budynku oraz ceramicznych posadzek.

AUTORZY ZDJĘĆ – mgr Piotr Trybuszewski, mgr Dagmara Kończalska

DATA I MIEJSCE WYKONANIA – październik 2023 r., Chełmża.

MIEJSCE PRZECHOWYWANIA:

- 1) GMINA KISIELICE ,ul. Daszyńskiego 5, 14-220 Kisielice
- 2) Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie, Delegatura w Elblągu,
Ul. Świętego Ducha 19, 82-300 Elbląg,
- 3) Piotr Trybuszewski, ul. Kraszewskiego 5, 87-140 Chełmża.
- 4) Dagmara Kończalska, ul. Poniatowskiego 31, 87-140 Chełmża

LICZBA: stron: 32, zdjęć: 36

2. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE.

.....

Kisielice zostały założone przez niemiecki ród Stangów, który przybył na te tereny około 1260 roku. W 1293 roku rodzina otrzymała od biskupa dobra obejmujące 650 łanów. Nadanie było formą nagrody za zasługi von Stangów na rzecz biskupstwa. Co ważne, dokument umożliwiał rodowi założenie własnego miasta przy istniejącej już osadzie. Dobra rodu objęły wówczas wsie: Łodygowo, Trumiejki, Klasztorek, Pławty, Goryń oraz Gdakowo i Bądky. Początkowo miejscowość nosiła nazwę Vrienstadt, którą zastąpiono nazwą Freistadt. Kisielice zostały zbudowane w latach 1315-1320. Wcześniej na terenie dóbr Stangowie założyli kolejne wsie: Kamionkę (1299 r.) oraz Brokovo (1303 r.). W 1331 roku Kisielice otrzymały prawa miejskie. Odbiorcami dokumentu byli przedstawiciele rodu von Stangów, bracia Johann i Ludwig. Centrum miasta stanowił rynek wraz z ratuszem. Kisielice otoczone było murami, które rozebrano w roku 1692. Do miasta można było wjechać przez trzy istniejące wówczas bramy: Wodną, Biskupską i Prabucką. W 1331 roku w mieście wybudowano kościół z drewnianą dzwonnica, która spłonęła w 1653. Nowa wieża została wzniesiona w 1857 roku.

Ród von Stangów przeżywał wzloty i upadki. Miasto niezbyt długo mogło się poszczycić faktem, iż zostało założone z inicjatywy osób prywatnych. W 1392 roku Kisielice zostały sprzedane ówczesnemu biskupowi Janowi Mönchowi. W rękach biskupich pozostały do 1525 roku. Miasto miało od początku charakter ośrodka handlowego, Kisielice przez długi czas nie mogły jednak sprostać temu zadaniu – brakowało dobrych dróg, które łączyłyby miasto z Iławą, Prabutami i Suszem. Miasto, podobnie jak wiele innych ośrodków w XV-XVII wieku, padało wielokrotnie ofiarą pożarów, które trawiły zabudowania, prowadząc do zubożenia ludności i regresu gospodarczego. Na początku XVIII wieku miasto nawiedziła epidemia dżumy.

Od XVI do XVIII wieku Kisielice znajdowały się na terenie powiatu kwidzyńskiego. Po 1692 roku Kisielice mogły wreszcie korzystać z połączeń drogowych z Kwidzynem, Suszem, Iławą i Biskupcem. W 1818 roku weszły w skład powiatu suskiego. Od 1402 roku pieczę nad miastem sprawował burmistrz, którego wspierał zastępca. W 1743 roku Kisielice stały się miastem garnizonowym za sprawą ulokowania w nim I Regimentu Kirasjerów. Od 1743 do 1777 roku stacjonował tu również IX Regiment Dragonów. W 1899 roku w mieście uruchomiono połączenie kolejowe z Prabutami i Kwidzynem. Powstanie sieci kolejowej doprowadziło do uruchomienia w mieście browaru, niewielkiej fabryki mydła; wzniesiono również siedem wiatraków oraz 90 prywatnych zakładów rzemieślniczych. Przed

1939 rokiem w mieście działały ponadto dwa młyny, cegielnia, tartak, fabryka maszyn rolniczych i mleczarnia. W 1926 roku uruchomiona została linia autobusowa Kisielice – Susz.

W 1773 roku Kisielice liczyły 823 mieszkańców. W 1816 roku w mieście żyło 1047 osób, ale już w 1855 liczba mieszkańców wzrosła do 2032. W 1937 roku miasto liczyło 3092 mieszkańców.

Na początku XX wieku w Kisielicach istniały dwie szkoły podstawowe oraz szkoła gospodarstwa wiejskiego. W 1925 roku uruchomiono szkołę średnią. Kisielice były zamieszkane przez katolików, ewangelików i ludność wyznania mojżeszowego. Każde wyznanie posiadało własną świątynię. Przed wybuchem II wojny światowej w Kisielicach działała filia banku oraz Powiatowa Kasa Oszczędności. Od 1902 roku wydawano "Gazetę Kisielicką".

Po przegranej plebiscycie miasto trafiło w granice Niemiec. W 1931 roku w obchodach 600-lecia miasta uczestniczył sam prezydent Rzeszy Paul von Hindenburg.

Podczas II wojny światowej wojska radzieckie wkroczyły do miasta 22 stycznia 1945 roku, paląc zabudowania mieszkalne i gospodarcze. Zdewastowane, zniszczone Kisielice w roku 1946 utraciły prawa miejskie. W roku 1986 roku Kisielice odzyskały prawa miejskie¹.

¹ Literatura przedmiotu: Achremczyk Stanisław, *Historia Warmii i Mazur*, t. I-II, Olsztyn 2010-2011.; Hoffmann Mieczysław, Sikorski Jerzy, *Łąwa i okolice*, Poznań 1971.; Niesiobędzki Wiesław, *Powiat ławski: dzieje miast i wsi. Szkice historyczne od czasów krzyżackich do 1945 roku*, Łąwa 2006.; Niesiobędzki Wiesław, *Powiat ławski: dzieje, zabytki, pejzaż i kultura*, Łąwa 2008.; Niesiobędzki Wiesław, *Zamki, pałace, dwory i inne zabytki powiatu ławskiego: przewodnik historyczno-krajoznawczy*, Łąwa 2003.; *Warmia i Mazury. Przewodnik ilustrowany*, red. Marcin Kuleszo, Barbara Wojczulanis, Olsztyn 2001.

3. OPIS OBIEKTU.

.....

Budynek szkoły usytuowany jest w pñ.-wsch. części miasta, na parceli pomiędzy ul. Daszyńskiego a Wojska Polskiego, sąsiadującej od wschodu z terenem Urzędu Miasta i Gminy a od zachodu z terenem dawnej mleczarni. W części południowej parceli znajduje się współczesny budynek szkoły, a w północnej części historyczny, około 15 m. od ulicy Daszyńskiego. Granice posesji obsadzono lipami (część pñ. i zach.) oraz otoczono metalowym ogrodzeniem.

Budynek bez wyraźnie określonych cech stylowych, z elementami antykizującymi, secesji oraz neobaroku (portal, sygnaturki, pilastrowanie). Budynek wzniesiono na planie prostokąta, dwu i pół traktowy z długim korytarzem przedzielającym sale lekcyjne. Wejście główne od pñ. ze schodami prowadzącymi na parter. W trakcie wschodnim klatka schodowa i łączący się z korytarzem szeroki hall. W trakcie zach. na osi pñd. klatka schodowa oraz wyjście ewakuacyjne.

Bryła na wysokiej suterenie, piętrowa, nakryta wysokim dachem czterospadowym z pulpitowymi facjatkami doświetlającymi poddasze.

Budynek o kubaturze $7\,430\text{ m}^3$ wzniesiony z cegły; $6\times 12\times 25\text{ cm}$, na zaprawie cementowo wapiennej, o wążku krzyżowym, na pilastrach główkowym. Na cokole wążek zafalszowany namalowanym fugowaniem. Facjatki o ścianach ryglowych, z czoła wypełnione cegłą. Powierzchnia użytkowa wynosi ok. $1\,231\text{ m}^2$.

Strop murowany Kleina, wyżej z podsufitką. Więźba dachowa drewniana (drewno sosnowe), stolcowo-płatwiowa z kleszczami, dwupoziomowa. Stolce ustawione w czterech rzędach: dwa rzędy środkowe wyższe, stolce w rzędach bocznych podparte poprzecznie zastrzałami, wzdłużnie połączone mieczami z płatwiami. Gniazda mieczy poniżej gniazd zastrzałów. Pod płatwiami kleszcze łączące stolce boczne ze środkowymi.

Na szczytach kalenic czworoboczne niskie wieżyczki o namiotowych daszkach z delikatnymi parabolicznymi wygięciami połaci. Wieżyczki o konstrukcji słupowo-ramowej, z ryglem, ustawione na dwóch jętkach. Dach kryty dachówką ceramiczną holenderką. Sygnaturki kryte karpiówką ułożoną w koronkę oraz ocynkowaną blachą. Facjatka dwuosiowa z trójkątnym szczytem z elipsoidalnym oculusem w polu.

Pod okapem dachu na deskach maskujących widoczna polichromia wykonana z szablonu w formie bordiury, składającej się z pojedynczych motywów stylizowanego wzoru floralnego zamkniętego kompozycyjnie w kwadracie.

Elewacja ceglana o starannym fugowaniu. Głowice pilastrów i naprzemienne klucze otworów okiennych dekorowane boniami. Na wysokości łuku zamknięcia okien piętra, biegnie dookoła płaski gzyms. W suterenie i na piętrze otwory okienne zamknięte łukiem odcinkowym; podokienniki otynkowane. Elewacja południowa – w przyziemiu trójosiowa z wejściem od wschodu, wyżej jednoosiowa, opięta pilastrami na narożach i przy osi środkowej. Pod okapem biegnie fryz z wtopionych w ceglany mur kostek. Do elewacji pld. dostawiony przeszklony szyb windy biegnący przez wszystkie elewacje oraz murowany łącznik ze współczesnymi budynkami szkoły. Elewacja wschodnia jedenastoosiowa, w przyziemiu dwunastoosiowa, trójpoziomowa z wejściem na pierwszej i czwartej osi północnej. Na narożach i przy osiach okiennych pilastry. Klatka schodowa na drugiej – czwartej osi od północy, na dole okno płn., umieszczone wyżej. Na piętrze okna zamknięte na jednakowej wysokości symetrycznie krótsze od czwartej do drugiej osi. Elewacja zachodnia trójpoziomowa, dziesięcioosiowa, w przyziemiu jedenastoosiowa z wejściem na skrajnych osiach, opięta analogicznie pilastrami. Elewacja północna trójpoziomowa, na parterze siedmioosiowa, na piętrze ośmioosiowa z portalem otaczającym wejście. Portal wykonany z masywnych czworobocznych filarów, dźwigających tokańskie belkowanie oraz z wysokiego dwustopniowego, wklęsło-wypukłego szczytu z czterema okienkami w dolnej części.

Drzwi zewnętrzne (wejście główne), dębowe w konstrukcji ramowo-płycinowej, dwuskrzydłowe z prostokątnym siedmiopółowym nadświetlem. Kwatery nadświetla prostokątne dekorowane krzyżującymi się ostrołukowymi arkadkami. Belka ślemieniowa płaska. Płyciny w skrzydłach drzwiowych w formie równoramiennych krzyży z wpisanym rombem. Drzwi w kolorze ciemno brązowym, pokryte lakierem.

Drzwi wewnętrzne, pomiędzy hallem a klatką schodową i na parterze pomiędzy pokojami w płn.-zach. narożniku z drewna sosnowego, dwuskrzydłowe ze ściankami po bokach. Dolne partie skrzydeł drzwiowych i ścianek bocznych w konstrukcji ramowo-płycinowej. Górne partie przeszklone, ze szczeblinami. Skrzydła drzwiowe dwunastokwaterowe, ścianki boczne cztero-kwaterowe. Nad skrzydłami drzwiowymi nadświetle ze szczeblinami oraz z nadślepiem w kształcie łuku odcinkowego. Nadświetle dwunastokwaterowe. Drzwi pokryte kilkoma warstwami farby olejnej, wierzchnia w kolorze zielonym.

Stolarki drzwiowe do sal lekcyjnych z drewna sosnowego o konstrukcji ramowo-płycinowej, trój płycinowe, jedno skrzydłowe. Drzwi pokryte kilkoma warstwami farby olejnej, wierzchnia w kolorze białym.

Stolarka drzwiowa w suterenie (do schowka pod schodami) sosnowa o konstrukcji ramowo-płycinowej, trójpłycinowa, jednoskrzydłowa na zawisach tarczowych. Drzwi pokryte kilkoma warstwami farby olejnej.

Drzwi główne, wejściowe, drzwi wewnętrzne pomiędzy hallem a klatką schodową oraz stolarka w suterenie z futrynami drewnianymi. Drzwi do sal lekcyjnych z futrynami metalowymi częściowo oczyszczonymi warstw farby.

Prawie przy wszystkich tynkach na stropach oraz na większości ścian przeprowadzono w 2023 roku częściowe prace naprawcze. W trakcie ich trwania wykonano badania stratygraficzne na obecność pierwotnych wymalowań i polichromii. Badania wykazały, że na ścianach przedsionka wejścia głównego od strony pñ. zachowała się oryginalna dekoracja malarska w partiach lamperii. Nadano jej formę ciemno granatowych pól otoczonych szerokimi, brązowymi bordiurami z szablonowym, białym ornamentem florystycznym. Całość zwieńczono dekoracyjnym pasem z ornamentem geometrycznym i perełkowaniem w kolorach ugru i brązu. W przypadku ścian wñtrz klasowych zidentyfikowano pierwotną kolorystykę: lamperie oliwkowo-zielone, ściany siwe, pasek dzielący w kolorze brązu.

Posadzka w piwnicy betonowa z częściowo zachowaną brązową płytką ceramiczną ułożoną w karo z grafitowymi bordiurami. Na parterze w hallu, wtórne lastriko. W salach lekcyjnych podłoga deskowa (wąskie deski sosnowe) ułożona na legarach i kładziona bez „mijanki”, przy zastosowaniu połączenia wpustowo-wypustowego oraz gwoździ. Na piętrze w korytarzu i salach lekcyjnych, sosnowe deski podłogowe kładzione jak wyżej. Podczas prac remontowych w 2023 r. większą część podłóg deskowych zdemontowano i usunięto polepę. Schody głównej klatki betonowe, wykończone wtórnym lastrykiem z zachowanymi, pierwotnymi ciemnymi płytkami ceramicznymi w partii cokołu i podstopni (obecnie przemalowane).

Balustrada głównej klatki schodowej metalowa, ażurowa z prostymi pionowymi tralkami o przekroju kwadratu. W partiach centralnych elementy gięte w kształcie koła i ślimacznice. W górnej części poziome, prostokątne kwatery ze spłaszczoną elipsą. Poręcze wtórne wykonane z elementu deskowego z drewnianym pochwytem, obecnie zdemontowane. Na podstawie materiału zdjęciowego, po przeciwległej stronie, na ścianie znajdowały się drewniane, okrągłe pochwyty zamontowane na metalowych wspornikach. Wsporniki składały się ze spiralnego trzpienia po bokach którego umieszczono dwie woluty. W chwili obecnej metalowe wsporniki są zdemontowane, a drewniane pochwyty nie zostały zdane przez wykonawcę prac.

W salach lekcyjnych kwadratowe, ażurowe kratki wentylacyjne.

4. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ.

.....

Stan zachowania na październik 2023 r.

4.1. ELEWACJA.

Konstrukcja ścian obwodowych stabilna. Pęknięcia strukturalne murów widoczne wyłącznie na osi otworu drzwiowego wewnątrz budynku. Dolne partie elewacji wraz z parapetami okiennymi silnie zawilgocone. Jedną z głównych przyczyn zawilgocenia jest obiegająca budynek betonowa opaska, która powoduje odbijanie wody opadowej. Ponadto utrudnia ona odparowywanie wilgoci z partii fundamentów. Nadmierne zawilgocenie stało się przyczyną degradacji powierzchni i struktury muru wynikającej z działania czynników biologicznych (bakterie, mchy i porosty) oraz obecności soli rozpuszczalnych w wodzie. W chwili obecnej lica cegieł charakteryzują się zwiększoną porowatością oraz higroskopijnością, co skutkuje łuszczeniem się kolejnych warstw i łuszczeniem cegły. Zjawisko to jest widoczne w szczególności w partii cokołowej, która dodatkowo została pokryta warstwą farby (strona wsch. i płd), blokującą należyte odparowywanie wody. Na całości murów budynku można zaobserwować również wietrzenie materiału ceramicznego przebiegające stopniowo od utraty krawędzi cegieł aż do znacznych ubytków materiału. Czynniki zewnętrzne w analogiczny sposób wpłynęły na zniszczenie spoin wiatku powodując ich dezintegrację i osypywanie. Wyprawy tynkarskie oraz detal architektoniczny uległ silnemu spękaniu i odspojeniu.

Kolejne zniszczenia są wynikiem niefachowo wykonywanych prac remontowych i doraźnych napraw, które w sposób znaczący wpłynęły na pogorszenie stanu zachowania elewacji oraz obniżenie wartości estetycznych. W tym kontekście należy rozumieć stosowanie nieodpowiednich materiałów oraz metod naprawczych. Przykładem tego jest przemurowanie, uzupełnienie ubytków spoin, tynków przy użyciu zaprawy cementowej, która charakteryzuje się większą wytrzymałością i mniejszą nasiąkliwością w porównaniu z oryginalną zaprawą. W konsekwencji powoduje to silniejsze zawilgocenie zabytkowego muru oraz osłabienie struktury oryginalnych materiałów. W wielu miejscach możemy zaobserwować popękane i osypujące się tynki w blendach oraz wypłukane spoiny. Prócz tego powyższe uzupełnienia wykonywano bez odtwarzania pierwotnego detalu architektonicznego (np. profili). Inne przykłady ingerencji w zabytkową strukturę budynku odnajdujemy na ścianie zach.: zamurwane pierwotne wejście do szkoły pokryte farbą w kolorze cegły z namalowanymi podziałami fug i wykute otwory (drzwiowy

i wentylacyjny). Jednakże do największej ingerencji w zabytkową strukturę ceglanego muru doszło w 2022 roku. Wówczas w trakcie oczyszczania lica muru ceglanego w strefie cokołowej elewacji pld. i zach. zastosowano metodę niezgodną z założeniami programu prac konserwatorskich i wydanym pozwoleniem WKZ w Elblągu. Wykonawca prac używając nieodpowiedniego ścierniwa (piasek kwarcowy) oraz zbyt dużego ciśnienia doprowadził do całkowitego zniszczenia spieku lica cegieł. W konsekwencji doprowadziło to do zwiększenia porowatości cegły, a w rezultacie do zwiększenia jej higroskopijności (pochłaniania pary wodnej z powietrza) oraz obniżenia wartości estetycznych w stosunku do pozostałej części elewacji (zmiany kolorystyczne, brak patyny, różnice fakturalne).

Na ścianie pld. i wschodniej zachowane historyczne dzwonki i elementy instalacji elektrycznej.

4.2. SCHODY GRANITOWE.

Podłoże pod schody niestabilne i zapadające się. Granitowe bloki osuwają się i rozjeżdżają w różnych kierunkach. Pomiędzy stopniami szerokie szpary. Powierzchnia stopni silnie zabrudzona z delikatnymi ubytkami.

4.3. ELEMENTY DREWNIANEGO WYPOSAŻENIA WNĘTRZ: STOLARKI DRZWIOWE I PODŁOGI.

Po rozpoznaniu techniki wykonania elementów drewnianego wyposażenia wewnątrz można stwierdzić, iż występujące w nich zniszczenia są spowodowane przyczynami wewnętrznymi i zewnętrznymi. Przyczyny wewnętrzne wynikają z zastosowanych materiałów, przyjętych rozwiązań konstrukcyjnych i dekoracyjnych. W drugiej grupie znajdują się zniszczenia spowodowane przez czynniki naturalne, działające na obiekty w sposób długotrwały, np. oddziaływanie zmiennych warunków wilgotnościowo-temperaturowych. Kolejna grupa zniszczeń ma swoje źródło w bezpośredniej działalności człowieka i związana jest z użytkowaniem obiektu oraz z niewłaściwie przeprowadzonych napraw, w trakcie których niejednokrotnie dochodziło do naruszenia integralności substancji zabytkowej.

4.3.1. STOLARKI DRZWIOWE.

Spośród poszczególnych elementów najlepszym stanem zachowania odznacza się konstrukcja skrzydeł drzwiowych. Zastosowane złącza, jak i struktura drewna nie

doznały większych uszkodzeń. Zmienne warunki wilgotnościowo-temperaturowe spowodowały w pierwszej kolejności wzrost naprężeń wewnętrznych w miejscach połączeń płycin z ramiakami. Doprowadziło to do powstania na płycinach długich, pionowych pęknięć. Jest to zauważalne w szczególności na stolarce wewnętrznej. Prócz tego pod wpływem oddziaływania czynników zewnętrznych na płaszczyznach wszystkich drzwi powstały liczne spękania drewna oraz szczeliny. Uszkodzenia te należy wiązać z większym skurczem drewna w kierunku stycznym i promieniowym niż wzdłużnym. Powyższe zniszczenia są jednocześnie wynikiem przebiegającego procesu naturalnego starzenia się drewna. Ponadto powyższe czynniki wpłynęły na stan zachowania warstw lakierniczych przy stolarce zewnętrznej, która uległa złuszczeniu oraz przebarwieniu.

Oprócz czynników o charakterze fizycznym, kolejną grupę tworzą zniszczenia wynikające z bezpośredniej działalności człowieka. Użytkowanie skrzydeł drzwiowych na przestrzeni lat doprowadziło do powstania licznych zabrudzeń, wgnieceń drewna, zarysowań i przetarć warstwy malarskiej i lakierniczej. Stan ten dotyczy wszystkich stolarek drzwiowych.

Osobnym zagadnieniem są zniszczenia spowodowane przeprowadzonymi naprawami i renowacjami, w trakcie których dochodziło do naruszenia substancji zabytkowych oraz modyfikacji pierwotnych rozwiązań funkcjonalnych i estetycznych. Przy wszystkich stolarkach można zaobserwować różnego rodzaju prowizoryczne naprawy stolarskie. Dotyczy to w szczególności ramiaków pionowych, w których dokonywano przeróbek w obrębie zamków.

Podczas ostatnich prac zdemontowano przy drzwiach wewnętrznych zamki, szyldy i klamki, które nie zostały ponownie zamontowane przy zdawaniu obiektu. Przy głównych drzwiach zewnętrznych zaginęły bądź uległy zniszczeniu szyldy i klamka. Nadświetle przy tej stolarce zamontowano odwrotnie. Istniejące oszklenie wtórne z szybami różnego typu i grubości.

Powierzchnia stolarek wewnętrznych pokryta kilkoma warstwami farby olejnej, która przy skrzydłach drzwiowych z pomieszczeń 1,6 (1 piętro), 02, 03, 06 (parter) oraz z hallu została wstępnie usunięta metodą termiczną.

4.3.2. PODŁOGI.

W trakcie prowadzonych prac w 2022/2023 roku, w części sal lekcyjnych dokonano demontażu desek podłogowych i usunięcia polepy. Zachowano drewniane ruszty.

Zdemontowana deska podłogowa złożona w całości w jednym pomieszczeniu bez szczegółowej inwentaryzacji.

Stan zachowania legarów w tych pomieszczeniach należy ocenić jako dobry. Drewno nie doznało większych uszkodzeń. W trakcie chodzenia po legarach odczuwalne są miejscowe ugięcia i drżenia konstrukcji.

Znaczna część desek podłogowych pod wpływem zmiennych warunków wilgotnościowo-temperaturowych uległa zwichrowaniu i wypaczeniu (w szczególności zdemonstrowane deski). Przy nie zdemonstrowanych podłogach zauważalne zmiany objętościowe drewna, objawiające się w powstawanie szpar między łączeniami wpustowo-wypustowymi. Wszystkie elementy deskowe ze śladami bardzo dużego zużycia powierzchni użytkowej. Drewno w tych miejscach zszarzało i przybrało barwę popielatą. Struktura drewna ze spękaniami i rozwarstwieniami strukturalnymi oraz z uszkodzeniami mechanicznymi.

W wyniku niefachowej rozbiórki deski podłogowe uległy dalszemu zniszczeniu. Znaczna ich część posiada widoczne uszkodzenia mechaniczne (pęknięcia, złamania, ubytki drewna, wgniecenia, uszkodzone wpusty i wypusty). W związku z tym zdemonstrowane deski nie nadają się do ponownego ułożenia.

4.4. BALUSTRADY Z GŁÓWNEJ KLATKI SCHODOWEJ I POCHWYTY ZE ŚCIAN.

Metalowe balustrady pokryte kilkoma warstwami farby olejnej. Wtórne poręcze zdemonstrowane, ich lakierowana powierzchnia zabrudzona i przetarta. Oryginalne metalowe wsporniki pod pochwytów pokryte farbami olejnymi, zdemonstrowane ze ścian. Drewniane pochwytów nie zdane podczas przekazywania obiektu przez firmę wykonującą remont.

4.5. ŚCIANY I STROPY.

Prawie przy wszystkich tynkach na stropach oraz na większości ścian przeprowadzono w 2023 roku częściowe prace naprawcze. Dokładna inwentaryzacja zawarta w zaktualizowanym projekcie architektoniczno-budowlanym. W odniesieniu do zachowanych pierwotnych tynków należy stwierdzić, że w wielu miejscach utraciły one spoistość, stając się kruche i osypujące. Na ich powierzchni widoczne mniejsze lub większe spękania, pęcherze oraz ubytki. Ściany wielokrotnie przemaalowywane. Warstwa malarska odspojona, spęcherzona, złuszczone i mocno zabrudzone.

W trakcie badań stratygraficznych w 2023 roku zidentyfikowano obecność pierwotnych polichromii w partiach lamperii w klatce schodowej od strony pñ. Na podstawie wykonanych odkrywek stwierdzono, że stan zachowania warstw malarskich jest wystarczający dobry do określenia kolorystyki oraz kompozycji dekoracji. Szczegółowa ocena stanu zachowania polichromii będzie możliwa po całkowitym usunięciu wtórnych warstw malarskich. Wówczas należy dokonać ewentualnej weryfikacji programu prac konserwatorsko-restauratorskich.

4.6. POSADZKI.

Zachowana oryginalna terakota w korytarzu piwnicy i przedsionku wejścia głównego silnie zabrudzona i zaplamiona. W piwnicy dodatkowo pokryta pozostałościami zaprawy klejowej po usunięciu wtórnego gresu. Wzdłuż całego korytarza wykuta szeroka bruzda pod instalację sanitarną, uzupełniona zaprawą cementową. Niektóre płytki pęknięte, wyszczerbione z wytartym szklwieniem w miejscach intensywnego użytkowania. Ceramiczne cokoły i podstopnie z niewielkimi ubytkami mechanicznymi, pokryte farbami olejnymi. Wtórna okładzina lastrykowa na głównej klatce schodowej oraz hallu mocna zużyta z głębokimi spękaniem, odspojeniami oraz ubytkami. Stopnice wydeptane o bardzo silnie wytartych krawędziach nosków.

4.7. KRATKI WENTYLACYJNE.

Kratki częściowo oczyszczone z farby olejnej z uszkodzonymi uchwytyami zamykającymi.

4.8. DZWONKI I KUTE HAKI Z PORCELANOWYMI IZOLATORAMI.

Metalowe elementy skorodowane. Porcelanowe element spękane. Obiekty zabrudzone.

5. PROJEKT PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH.

5.1. CEL I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE.

Na podstawie wykonanego w 2013 roku *Programu założeń konserwatorskich dla Szkoły Podstawowej w Kisielicach* autorstwa mgr Ryszarda Szewczyka oraz oceny obecnego stanu zachowania należy stwierdzić, że głównym celem prac powinno być:

- a) powstrzymanie zachodzących procesów destrukcji substancji zabytkowej,
- b) wyeliminowanie przyczyn zniszczeń,
- c) ochrona substancji zabytkowej,
- d) przywrócenie obiektowi odpowiednich wartości funkcjonalnych i estetycznych.

Osiągnięcie powyższych celów wymaga zatem przeprowadzenia prac o charakterze konserwatorskim i restauratorskim obejmującym materiał, konstrukcję, dekorację, powłoki wykończeniowe i inne elementy. Nadrzędnym dążeniem wszystkich prac konserwatorsko-restauratorskich powinna być ochrona substancji zabytkowej, dlatego należy założyć minimalizację w jej strukturę. Ponadto mając na uwadze, że budynek szkoły jest nośnikiem wysokich wartości historycznych, naukowych i użytkowych trzeba przyjąć, że wszelkie prace nie powinny zacierać historycznego charakteru budynku oraz jego wnętrza. Dlatego bezwzględnie należy zachować i poddać pracom konserwatorsko-restauratorskim:

- a) ceglana elewację wraz z detalem architektonicznym,
- b) granitowe schody wraz z pamiątkową płytą z datą zlokalizowaną przed wejściem głównym,
- c) drzwi zewnętrzne (wejście główne),
- d) stolarki drzwiowe wewnętrzne,
- e) metalowe balustrady głównej klatki schodowej wraz ze wspornikami pochwyków na przeciwległych ścianach.
- f) polichromia w partiach lamperii w przedsionku głównej klatki schodowej od strony płu.
- g) ceramiczne posadzki w piwnicy sutereny i w przedsionku wejścia głównego,
- h) ceramiczne strefy cokołowe na ścianach oraz płytki w podstopniach,
- i) kratki wentylacyjne, oryginalny dzwonek i elementy instalacji elektrycznej (kute haki z porcelanowymi izolatorami).

Mając na uwadze powyższe cele przyjmuje się następujące **założenia konserwatorskie**:

- 1) usunąć szkodliwe, wtórne materiały m.in. zaprawy cementowe i gipsowe, szczelne powłoki malarskie itd.
- 2) usunąć niefachowo i nieestetycznie wykonane naprawy oraz modernizacje (przemurowania, instalacje prowadzone natynkowo, naprawy stolarskie),
- 3) usunąć opaskę betonową biegnącą wokół budynku i zastąpić ją kruszywem kamiennym na posypce żwirowej w łącznej głębokości nie mniejszej niż 50 cm,
- 4) zapewnić sprawność systemu odprowadzania wód opadowych, w celu lepszego odprowadzenia wód opadowych wykonać drenaż opaskowy w miejscach styku muru zgodnie z założeniami projektowymi,
- 5) wykonać izolację zewnętrzną pionową i poziomą w partiach fundamentów zgodnie z założeniami projektowymi,
- 6) przy wszystkich pracach konserwatorsko – restauratorskich stosować materiały o tych samych (bądź zbliżonych) właściwościach fizyczno-mechanicznych co oryginalne,
- 7) przy pracach rekonstrukcyjnych zachować pierwotne rozwiązania dekoracyjne (np. profile ciągnięte na tynkach, profile przy stolarkach, układ płytek ceramicznych),
- 8) partiom uzupełnianym i rekonstruowanym nadać alogiczne do pierwotnych walory estetyczne,
- 9) przywrócić pierwotną kolorystykę na podstawie wykonanych badań,
- 10) brakujące i współczesne stolarki drzwiowe o odmiennej stylistyce odwzorować na podstawie zachowanych analogii,
- 11) usunąć wtórne lastryko w głównej klatce schodowej i w korytarzu (parter) oraz zrekonstruować pierwotną posadzkę przy pomocy flizów ceramicznych nawiązujących kolorem i rozmiarem do oryginału.
- 12) dostosować wysokość balustradę głównej klatki schodowej do obowiązujących przepisów BHP wzorując się na pracach wykonanych w klatce pld.-zach.
- 13) usunąć zniszczoną podłogę deskową w salach lekcyjnych oraz korytarzu i położyć nową z desek warstwowych,
- 14) ujednolicić klamki i szyldy w stolarkach drzwiowych (okucia historyzujące).

5.2. PRACE DOKUMENTACYJNE I BADAWCZE.

- 1) Wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficznej stanu zachowania przed rozpoczęciem prac.
- 2) Szczegółowa inwentaryzacja wszystkich obiektów, które mają być zdemontowane w celu przeprowadzenia prac konserwatorsko-restauratorskich.
- 3) Badania stratygraficzne warstw malarskich w celu zidentyfikowania pierwotnej kolorystyki ścian wewnętrznych, balustrad oraz kratki wentylacyjnych.
- UWAGA!** Podczas wcześniejszych prac wykonano odkrywki w salach lekcyjnych oraz przedsionku głównej klatki schodowej
- 4) Badania laboratoryjne właściwości fizyko-chemicznych oryginalnych cegieł oraz analiza składu oryginalnych zapraw tj. murarskiej i spoinującej w partii cokołowej w celu prawidłowego wyboru materiału do uzupełniania.
- 5) Analiza stopnia zasolenia poszczególnych partii elewacji przed i po zabiegach odsalających.
- 6) Prowadzenie na bieżąco opisowej i fotograficznej dokumentacji z ingerencji w substancję zabytkową (uzupełnianie ubytków, wymiana cegieł itp.).
- 7) Opracowanie dokumentacji konserwatorskiej, powykonawczej z dokładnym opisem przeprowadzonych prac.

5.3. PRACE WSTĘPNE.

Przed przystąpieniem do jakichkolwiek prac należy bezwzględnie zabezpieczyć:

- teren budowy,
- stolarki okienne i drzwiowe (od zewnątrz i wewnątrz) przy których wykonano już prace,
- polichromowany okap,
- windę,
- pamiątkową płytę z datą zlokalizowaną przed wejściem głównym
- oraz inne elementy, które mogą ulec zniszczeniu podczas wykonywania prac.

5.4. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH.

5.4.1. ELEWACJA BUDYNKU – STREFA COKOŁOWA

(oprac. mgr Maria Próchniewska)

Ogólne wytyczne prac konserwatorsko - naprawczych przy cokole budynku

Prace należy poprzedzić badaniami laboratoryjnymi właściwości fizyko-chemicznych oryginalnych cegieł, a także analizą składu oryginalnych zapraw tj. murarskiej i spoinującej. Niezbędne jest także rozpoznanie oryginalnej techniki wykonania, w tym też składu i sposobu opracowania spoiny. Wyniki badań laboratoryjnych powinny posłużyć do świadomego doboru technologicznego materiałów i środków - ich właściwości muszą być kompatybilne z oryginałem i mieć możliwie najbardziej przewidywalny wpływ na substancję zabytkową. W przypadku cegły o uszkodzonym ("przepiaskowanym") licu, dodatkowo należy przeprowadzić badanie czasu kapilarnego podciągania wody a jego wynik traktować jako dodatkową wytyczną przy doborze składu zaprawy spoinującej i uzupełniającej ubytki cegieł.

Do uszkodzonej powierzchni cokołu należy zatem zastosować odrębną technologię niż do pozostałej części muru. Stan cegły w tej części nie wymaga przeprowadzenia całościowych impregnacji wzmacniających, a co najwyżej lokalnych, tj. koncentrujących się na pojedynczych ceglach. Nie należy także podejmować działań mających na celu zrekonstruowanie utraconej powierzchni cegieł - w tak znacznej skali, działanie to spowodowało by jeszcze większą utratę autentycznego charakteru muru, a w aspekcie technologicznym nie przyniosło by to znaczącego zysku dla dalszego stanu zachowania oryginalnej cegły.

Technologiczny program prac konserwatorskich

1) Demontaże

Elementy wtórne, takie jak przemurowania, wyprawy tynkarskie czy też elementy niewłaściwe pod względem technologicznym jak np. szczelne, zwilgocone cementy lub konstrukcje na nich oparte należy ostrożnie usunąć.

2) Dezynfekcja

Zabieg niszczenia glonów, bakterii czy porostów należy wykonać na całej powierzchni cokołu, w porze bezdeszczowej, metodą pędzlowania bądź oprysków, a w partiach trudnodostępnych metodą iniekcji nisko-ciśnieniowej. Po kilku dniach, (kiedy naloty stracą

zielony kolor) usuwa się obumarłe resztki mechanicznie, a następnie spłukuje czystą wodą podawaną pod ciśnieniem.

Proponuje się zastosowanie preparatów biobójczych:

- Preventolu RI 80 w roztworze wodnym o stężeniu ok. 10%,
- Biotinu R w roztworze alkoholowym ok. 5%,
- lub gotowego preparatu Alkutex BFA – Entferner firmy Remmers.

Wybór środka biobójczego należy poprzedzić próbami jego skuteczności wykonanymi bezpośrednio na obiekcie.

3) Usuwanie przemalowań

Usunięcie przemalowań z powierzchni cokołu wymaga opracowania indywidualnej metodyki. Usunięcie wtórnej powłoki nie może w najmniejszym stopniu wiązać się z jakimkolwiek uszkodzeniem lub też uszczelnieniem powierzchni cegieł lub zapraw. W pierwszej kolejności należy sprawdzić skuteczność metody ablacji laserowej. Metoda ta cechuje się wysoką precyzją działania, jednakże jej efektywność zależna jest zarówno od typu urządzenia jak i specyfiki uwarunkowań oczyszczanej powierzchni. Kolejną metodą usunięcia przemalowań jest zastosowanie gorącego strumienia wody podawanej pod ciśnieniem. Jeśli ta metoda okaże się nieskuteczna to wówczas wtórną powłokę malarską należy zmiękczyć przy użyciu mieszanin rozpuszczalników zawieszonych w żelu (tzw. środki do usuwania starych powłok malarskich np. pordukcji V33, Skalpelex). Środek należy aplikować etapowo, na suchą powierzchnię, a na czas działania zabezpieczyć folią, tak aby spowolnić ulatnianie lub odparowywanie rozpuszczalników. Zmiękczoną farbę należy usuwać mechanicznie przy użyciu szpachelek i nylonowych szczotek. Resztki rozpuszczonej farby należy zmyć gorącą wodą podawaną pod ciśnieniem. Ewentualne pozostałości powłoki malarskiej należy usuwać mechanicznie, przy użyciu precyzyjnych narzędzi takich jak drobne przecinaki lub skalpele, wełna stalowa czy nylonowe szczotki.

4) Odsalanie cegieł (zależne od stanu zachowania)

Zabieg obniżenia zawartości soli w ceramicznym podłożu należy przeprowadzić w miejscach w których ujawniają się białe lub szkliste wykwity bądź też o stwierdzonej na podstawie badań laboratoryjnych, obecności soli rozpuszczalnych w wodzie. Eliminując problem soli, nie należy stosować środków konwertujących je do postaci nierozpuszczalnej w wodzie. Należy stosować metodę migracji do rozszerzonego środowiska, polegającą na aplikacji kompresów odsalających. Kompres można przygotować samodzielnie na bazie mieszanki gliny bentonitowej z piaskiem w proporcji 1:6, lub zastosować zaprawę odsalającą np. Kompresenputz firmy Remmers - jest to sucha zaprawa, będąca kombinacją aktywnych

składników mineralnych i celulozy, niezawierająca cementu i wapna, przeznaczona do zmniejszania zawartości soli w przypowierzchniowej warstwie materiału budowlanego. Do zarabiania mieszanek odsalających należy używać wody zdemineralizowanej. Należy zwrócić uwagę, aby nie dopuścić do zbyt szybkiego wysychania masy odsalającej. Kompresy - o ile same nie odpadną - należy usunąć najszybciej po upływie 3 tygodni, po całkowitym wyschnięciu, a w razie konieczności zabieg powtarzać.

5) Wzmocnienie cegieł i zapraw

Cegły o strukturze osłabionej np. na skutek cyklicznego zamarzania wody, której ubytek nie przekracza grubości 1 cm, należy wzmocnić metodą ciągłego przepływu preparatem krzemoorganicznym KEIM Silex OH firmy Keim lub Funcosil KSE 300 firmy Remmers. Fragmentom muru nasycenym preparatem należy zapewnić wilgotność powietrza ok. 70 %. W tym celu (o ile warunki pogodowe będą tego wymagać – wysokie temperatury i niska wilgotność powietrza), należy wzmocniane partie obłożyć folią malarską a pod nią umieścić pojemniki z wodą. Proces hydrolizy przebiegać będzie przez czas ok. 3 tygodni. Po tym okresie wzmocniony materiał uzyska właściwości hydrofilne, niezbędne dla prawidłowego przeprowadzenia kolejnych zabiegów konserwatorskich.

6) Uzupełniania wątku ceglanego

Przy doborze materiałów do stosowanych uzupełniania obiektów zabytkowych narażonych na działanie wody niezwykle ważne są ich parametry fizykomechaniczne w odniesieniu do oryginału. Należy stosować materiały o obniżonych parametrach wytrzymałościowych a podwyższonej nasiąkliwości i porowatości, tak aby transport wody w układzie odbywał się w kierunku elementów wtórnych. Przemurowanie zdeintegrowanych partii muru, należy przeprowadzić specjalnie przygotowanym materiałem ceramicznym. Nowy materiał ceramiczny, powinien posiadać zbliżone do oryginału cechy fizyczne (wytrzymałość na zginanie i ściskanie, nasiąkliwość, porowatość, rozmiar, kolor). O ile wnioski z badań laboratoryjnych nie będą dawać przeciwwskazań to przemurowania bądź uzupełnienia struktury ceglanego muru można wykonać zaprawą murarską z dodatkiem trassu np. Optosan Trassmörtel firmy Optolith.

7) Uzupełnienia lokalnych ubytków cegieł

Uzupełnianie drobnych ubytków w ceglach należy wykonać w sposób imitujący estetykę cegły w aspekcie faktury i koloru spieku. Należy pracować zaprawą dobraną pod kątem właściwości fizyko-mechanicznych materiału ceramicznego. Zaprawę można przygotować samodzielnie lub (o ile w wynikach badań laboratoryjnych substancji oryginalnych nie

zaistnieją przeciwwskazania) wykorzystać handlowe mieszanki np. prod. Remmers lub NSR prod. Optolith.

8) Uzupełnienie spoin

Uzupełnienie spoin wątku ceglanego należy wykonać zaprawą mineralną na bazie spoiwa wapienno-cementowego z dodatkiem trasy, barwioną w masie na kolor zbliżony do oryginału tj. jasno-czerwony/ ciemno-różowy. Właściwości zaprawy do spoinowania powinny odpowiadać właściwościom fizyko-mechanicznym oryginalnej zaprawy. Zaprawę można przygotować samodzielnie lub (o ile w wynikach badań laboratoryjnych substancji oryginalnych nie zaistnieją przeciwwskazania) zastosować gotową kompozycję np. Tubag Trass-Kalk Fugensaniermörtel firmy Tubag, Fugenmörtel ZF firmy Remmers, Optosan TrassFuge firmy Optolith lub analogiczne.

9) Wymiana oprawy tynkarskiej na uskoku cokołu

Zaprawę zabezpieczającą skośną powierzchnię uskoku cokołu należy wymienić na nową. Skład tej zaprawy może być jednaki ze składem zaprawy spoinującej a sposób opracowania analogiczny do oryginału.

10) Lokalne scalenia kolorystyczne

Ewentualne scalanie kolorystyczne można wykonać w sytuacji, w której efekt estetyczny będzie tego wymagał - tj. gdy uzupełnienia będą rażąco różnić się kolorystycznie od otaczającego je oryginału. Wówczas zaleca się zastosowanie farb wapiennych np. z serii Romanit Farbe firmy Keim.

5.4.2. ELEWACJA BUDYNKU PONAD STREFĄ COKOŁOWĄ

Program prac konserwatorsko-restauratorskich dla elewacji budynku ponad strefą cokołową opracowano w oparciu o dokumentację mgr Ryszarda Szewczyka.

1) Wstępna dezynfekcja powierzchni muru.

Zabieg niszczenia drobnoustrojów należy wykonać w miejscach wzrostu drobnoustrojów przesycając starannie warstwy powierzchniowe muru na głębokość kilku centymetrów preparatem biobójczym np. 1,5% roztworem wodnym Preventolu R-80 lub produktem fabrycznym firm produkujących materiały do konserwacji; o skuteczności nie niższej niż wyżej wymieniony.

2) Mechaniczne usunięcie wszystkich wtórnych zapraw cementowych i cementowo-wapiennych oraz niewłaściwych przemurowań.

Usunąć należy w sposób możliwie precyzyjny, aby nie uszkodzić materiału oryginalnego, szkodliwe zaprawy wtórne: cementowe, cementowo-wapienne oraz materiał ceramiczny o odmiennych właściwościach fizyczno-mechanicznych lub estetycznych. Zabieg ten jest konieczny, ze względu na niszczący wpływ tego typu materiałów na substancję zabytkową, szczególnie ze względu na ich uszczelniający charakter. Należy pamiętać warstwy spodnie muru mogą być mocno osłabione i kruszące się. Może w trakcie prac zaistnieć potrzeba miejscowego wzmocnienia zabytkowych składników muru.

3) Oczyszczenie powierzchni muru ceglanego z powierzchniowych zabrudzeń w tym smólek, nawarstwień korozyjnych oraz mikroorganizmów.

W wielu miejscach, powierzchnię muru pokrywają szkodliwe, czarne, korozyjne warstwy wtórne – patyna fałszywa oraz wykwity glonów, porostów i bakterii. Zabieg oczyszczania należy wykonać bardzo delikatnie używając, przy doczyszczaniu, jak najmniej pary wodnej. Proponuje się zastosowanie metody mechanicznej z użyciem odpowiednio dobranego ścierniwa (twardość, granulacja, morfologia ziaren), podawanego pod niskim ciśnieniem (np. metoda „le gommage”), koniecznie z odprowadzaniem kruszywa i zabrudzeń z miejsca oczyszczanego, aby nie doprowadzić do zapylenia oczyszczonych miejsc. Dopuszcza się podobne metody spełniające postawione powyżej warunki. Nie dopuszcza się użycia metod chemicznych np. z zastosowaniem kwasu fluorowodorowego czy kwaśnego fluorku amonu, i innych, gdzie niezbędna jest duża ilość wody наносzona na mury w procesie technologicznym.

4) Ustabilizowanie spękań muru.

Wstępnie proponuje się zastosowanie zszywania spękań konstrukcyjnych przy pomocy metody HILTI lub HELIFIX. W trakcie tego etapu należy przeprowadzić konsultacje ze specjalistą z dziedziny konstrukcji i statyki budynków.

5) Odsolenie silnie zasolonych fragmentów murów.

Na powierzchni tynków, szczególnie w partiach ulegającym częstemu zawilgoceniu widoczna jest ich silniejsza dezintegracja. Rozpuszczalne w wodzie sole są jednym z najgroźniejszych czynników niszczących mury ceglane. Analiza stopnia zasolenia pozwoli stwierdzić, jaki jest rozkład soli rozpuszczalnych w murze. Widoczne efekty w warstwach powierzchniowych i przypowierzchniowych muru, dowodzą konieczności przeprowadzenia zabiegu odsalania na systematycznie zawilgaczanych fragmentach muru. Proponuje się metodę migracji soli do rozszerzonego środowiska – okłady z pulpy celulozowej lub z bentonitu modyfikowanego pulpą celulozową i płukanym piaskiem. W celu zabezpieczenia przed atakiem drobnoustrojów w trakcie długotrwałego zabiegu odsalania, można zastosować preparaty biobójcze lub

profilaktycznie dezynfekujące. Będą to: słabszy – Sterinol, mocniejszy – Preventol R-80 lub Lichenichide 246.

6) Wzmocnienie cegieł.

Stan zachowania cegieł na ogół jest dobry, tylko pojedyncze wymagają wzmocnienia i często tylko w warstwie sięgającej kilku milimetrów. Wzmocnienie należy wykonać stosując preparat o właściwościach hydrofilnych, zawierający częściowo skondensowane estry kwasu krzemowego, np. Funcosil-KSE OH lub Steinfestiger-OH firmy Remmers. Zapewnić odpowiednie warunki sezonowania, analogiczne do opisanych w programie dotyczącym partii cokołowej.

7) Naprawa i rekonstrukcja tynków- zapraw w blendach.

Zaprawy tynkarskie w większości zachowały swój oryginalny kolor i strukturę. Niekiedy jednak utraciły swoją pierwotną wytrzymałość mechaniczną, w większości są pomalowane farbą emulsyjną, spękałe w swojej strukturze i naprawiane za pomocą zacierek z zaprawy cementowo- wapiennej. Proponuje się oczyścić blendy z wadliwych tynków i założyć nowy tynk na bazie trasy o składzie kolorystyce i właściwościach analogicznych do oryginału. Tynki należy zatrzeć po oddaniu wody przez zaprawę, nie należy malować, tynki powinny mieć naturalną kolorystykę.

8) Uzupełnienie ubytków w zaprawach spoinujących mur ceglany.

Do uzupełnienia ubytków w fugach należy zastosować materiał o składzie i właściwościach analogicznych do oryginału. Proponowane są alternatywnie dwie zaprawy o spoiwie wapiennym lub z niewielkim dodatkiem przymieszki hydraulicznej (np. trasy). Po usunięciu wtórnych zapraw cementowych, wszystkie ubytki w murze ceglanym wypełnić porowatymi zaprawami wapiennymi barwionymi w masie w zachowanej oryginalnej kolorystyce, fakturze i sposobie zacierania.

9) Uzupełnienie ubytków w szczelinach muru ceglanego.

W szczelinach konstrukcyjnych o dużej rozwarości pow. (ok.10 mm), zachodzi potrzeba wypełnienia pustek i zarazem „zespoleń” konstrukcji muru za pomocą zapraw iniekcyjnych typu TKI Trass Injekt w systemie Optosan – Hufgard lub równoważne.

10) Zapobiegawcza dezynfekcja muru.

Do trwałej dezynfekcji całej powierzchni muru (zapobiegawczo) proponuje się preparat włoski Lichenichide 246 w roztworach alkoholowych o stężeniach 1,5 – 2 %. Proponowana metoda natryskowa.

5.4.3. GRANITOWE SCHODY.

- 1) Demontaż stopni.
- 2) Wykonanie fundamentu zgodnie ze zaktualizowanym projektem architektoniczno-budowlanym.
- 3) Montaż bloków granitowych na styk na sucho bez fugowania. Dopuszcza się również możliwość przytwierdzenia ich do fundamentu przy zastosowaniu zaprawy trasowej do granitów np. firmy HUFGARD Optolith.
- 4) Oczyszczanie bloków kamiennych i pamiątkowej płyty z datą.

UWAGA! W przypadku wymiany nawierzchni chodnika prowadzącego do wejścia głównego zachować szczególną ostrożność przy demontażu płyty pamiątkowej. Wkomponować płytę w nowy chodnik w miejscu jej pierwotnej lokalizacji.

5.4.4. DRZWI ZEWNĘTRZNE.

WEJŚCIE GŁÓWNE.

- 1) Oczyszczanie powierzchni drzwi z brudu i kurzu metodą mechaniczną (pędzle, odkurzacze).
- 2) Demontaż skrzydeł drzwiowych i nadświetła.
- 3) Przewóz obiektów do pracowni konserwatorskiej.
- 4) Wszelkie prace przy ościeżnicy wykonywać w miejscu jej lokalizacji.
- 5) Demontaż okuć (klamek, szyldów, zamków).
- 6) Demontaż oszklenia.
- 7) Dezynsekcja i dezynfekcja.
- 8) Wzmacnianie strukturalne drewna w dolnych partiach stojaków ościeżnicy.
- 9) Usunięcie wtórnych gwoździ, wkrętów i niepoprawnych uzupełnień stolarskich wykonanych w czasie wcześniejszych napraw.
- 10) Sklejenie spękań i rozstępów w elementach konstrukcyjnych. W przypadku rozstępów i spękań posiadających regularny kształt stosować metodę flekowania wyprofilowanymi listwami dębowymi. W innych przypadkach do uzupełniania stosować kity na bazie żywicy epoksydowej. Rozstępy w węzłach konstrukcyjnych (miejsca połączeń ramiaków) w miarę możliwości, sklejać poprzez napuszczenie kleju i utrzymanie tych elementów w ściskach stolarskich do nabrania przez spoinę klejową pełni właściwości wiążących. Do klejenia stosować klej stolarski wodoodporny.
- 11) Usunięcie wtórnych warstw lakierniczych. Na tym etapie jedynymi dopuszczalnymi rozwiązaniami są metody chemiczne. Do spęcznienia warstw lakierniczych stosować

zmiękczacze do farb i lakierów. Powierzchnie doczyszczać acetonem, alkoholem etylowym bądź innymi środkami. **UWAGA! Zabrania się szlifowania powierzchni, piaskowania i ługowania.**

- 12) Uzupełnienie większych ubytków drewna metodą intarsji wgłębnej wstawkami z drewna dębowego. Elementy wstawiane wklejać przy wykorzystaniu kleju stolarskiego, wodoodpornego. Przebieg słoików w wstawkach powinien odpowiadać kierunkowi słoików w elemencie uzupełnianym. Nie stosować nadmiernej geometryzacji ubytku w podłożu (kształt wstawki powinien odpowiadać kształtowi ubytku). Przy usuwaniu nadmiaru elementu wklejanego zachować szczególną ostrożność w celu uniknięcia zniszczenia pierwotnego podłoża.
- 13) Uzupełnianie małych spękań i ubytków drewna masami żywicznymi.
- 14) Naprawa, oczyszczenie i zabezpieczenie powierzchni okuć (zawiasów, szyldów, klamek, zamków). Brakujące szyldy i klamki uzupełnić okuciami historyzującymi po uzgodnieniu z inspektorami nadzoru konserwatorskiego.
- 15) Ujednolicenie oszkleń w nadświetlu. Do wymiany wykorzystać szyby o odpowiedniej estetyce (faktura, barwa) nawiązującej do okresu powstania drzwi. Wymagana akceptacja inspektorów nadzoru konserwatorskiego. Szybki montować przy zastosowaniu oryginalnych technik.
- 16) Zabezpieczenie powierzchni stolarki warstwami oleju. W przypadku stwierdzenia znacznych przebarwień drewna dopuszcza się zastosowanie oleju barwionego, zabezpieczonego warstwą oleju odpornego na działanie promieni UV (np. oleje firmy Osmo lub równoważny). Wybór koloru do akceptacji przez inspektorów nadzoru konserwatorskiego.
- 17) Montaż nadświetla i skrzydeł drzwiowych wraz z ich regulacją.

WEJŚCIA BOCZNE.

Brakujące i współczesne stolarki drzwiowe o odmiennej stylistyce odwzorować na podstawie zachowanych analogii bądź wzorując się na projekcie wykonanej stolarki z klatki pld.-zach.

5.4.5. DRZWI WEWNĘTRZNE.

- 1) Oczyszczanie powierzchni drzwi z brudu i kurzu metodą mechaniczną (pędzle, odkurzacz).
- 2) Demontaż skrzydeł drzwiowych i nadświetla (drzwi pomiędzy hallem a klatką schodową).
- 3) Przewóz obiektów do pracowni konserwatorskiej.

- 4) Wszelkie prace przy ościeżnicach wykonywać w miejscu jej lokalizacji.
- 5) Demontaż okuć (klamek, szyldów, zamków).
- 6) Demontaż oszklenia w drzwiach pomiędzy hallem a klatką schodową.
- 7) Usunięcie wtórnych gwoździ, wkrętów i niepoprawnych uzupełnień stolarskich wykonanych w czasie wcześniejszych napraw.
- 8) Sklejenie spękań i rozstępów w elementach konstrukcyjnych. W przypadku rozstępów i spękań posiadających regularny kształt stosować metodę flekowania wyprofilowanymi listwami sosnowymi. W innych przypadkach do uzupełniania stosować kity na bazie żywicy epoksydowej. Rozstępy w węzłach konstrukcyjnych (miejsca połączeń ramiaków) w miarę możliwości, sklejać poprzez napuszczenie kleju i utrzymanie tych elementów w ściskach stolarskich do nabrania przez spoinę klejową pełni właściwości wiążących. Do klejenia stosować klej stolarski, wodoodporny.
- 9) Usunięcie wtórnych warstw malarskich. Na tym etapie dopuszczalnymi rozwiązaniami są metody chemiczne i termiczne. Do spęcznienia warstw lakierniczych stosować zmiękczacze do farb i lakierów. Przy wyborze metody termicznej należy zachować szczególną ostrożność w celu uniknięcia zniszczenia powierzchni drewna (przypalanie, wykwity żywicy) Powierzchnie doczyszczać acetonem, alkoholem etylowym bądź innymi środkami. **UWAGA! Zabrania się szlifowania powierzchni, piaskowania i ługowania.**
- 10) Uzupełnienie większych ubytków drewna metodą intarsji wgłębnej wstawkami z drewna sosnowego. Elementy wstawiane wklejać przy wykorzystaniu kleju stolarskiego. Przebieg słoików w wstawkach powinien odpowiadać kierunkowi słoików w elemencie uzupełnianym. Nie stosować nadmiernej geometryzacji ubytku w podłożu (kształt wstawki powinien odpowiadać kształtowi ubytku). Przy usuwaniu nadmiaru elementu wklejanego zachować szczególną ostrożność w celu uniknięcia zniszczenia pierwotnego podłoża. \
- 11) **UWAGA!** Ocena stanu zachowania skrzydeł drzwiowych wykazała, że prawie wszystkie zewnętrzne ramiaki pionowe, w miejscach występowania zamków uległy poważnym modyfikacjom i uszkodzeniu. Dlatego dopuszcza się ich całkowitą wymianę. Zastosowanie takiego rozwiązania umożliwi ponadto sklejenie rozeschniętych i pękniętych płycin. Zdemontowane płyciny należy bezwzględnie zabezpieczyć przed deformacją (zwichrowaniem), usztywniając je przy pomocy ścisków stolarskich, do czasu ich ponownego zamontowania.
- 12) Uzupełnianie małych spękań i ubytków drewna masami żywicznymi.

- 13) Brakujące szyldy i klamki ujednolicić nawiązując do okuć historycznych (po uzgodnieniu z inspektorami nadzoru konserwatorskiego). Zaginione zamki uzupełnić.
- 14) Wymiana oszklenia w drzwiach pomiędzy hallem a klatką schodową zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa budowlanego.
- 15) Zabezpieczenie powierzchni stolarek warstwami farby kryjącej w kolorze analogicznym do drzwi wewnętrznych wykonanych podczas pierwszego etapu prac.
- 16) Montaż skrzydeł drzwiowych wraz z ich regulacją.
- 17) Rekonstrukcja niezachowanych stolarek na podstawie analogii.

5.4.6. PODŁOGI DREWNIANE.

Program prac zakłada wymianę desek podłogowych w salach lekcyjnych parteru i piętra na deski drewniane warstwowe z zachowaniem poniższych parametrów:

- elementy deskowe zbudowane z klejonych trzech warstw drewna litego,
- warstwa drewna wierzchnia dębowa w kolorze naturalnym,
- powierzchnia desek wykończona lakierem satynowym lub olejem,
- długość elementów deskowych min. 180 cm,
- szerokość elementów deskowych min. 15 cm,
- podłogi muszą posiadać wszelkie wymagane obowiązującym prawem budowlanym atesty i certyfikaty.

Technologia prac montażowych i przygotowawczych (np. izolacja stropów, rodzaj warstwy podkładowej) określona w zaktualizowanym projekcie architektoniczno-budowlanym.

UWAGA! Biorąc pod uwagę obowiązujące przepisy ppoż. dotyczące budynków szkolnych, dopuszcza się zastosowanie w ciągach komunikacyjnych służących do ewakuacji (korytarz piętra) innych materiałów wykończeniowych imitujących drewniane podłogi deskowe. W tym przypadku zastosować materiał zgodny z projektem architektoniczno-budowlanym.

5.4.7. BALUSTRADY I POCHWYTY.

- 1) Dostosowanie wysokości metalowych balustrad do obecnie obowiązujących przepisów prawa budowlanego. Dopuszcza się ich demontaż. Prace przeprowadzić wzorując się na balustradzie z klatki schodowej od strony pld.-zach.
- 2) Oczyszczenie powierzchni balustrad oraz wsporników. Proponowane metody:
 - a) strumieniowo-ścierna, bezpyłowo z wyciągiem (dobór ścierniwa i ciśnienia po wykonaniu wstępnych prób),

- b) termiczna przy zastosowaniu opalarek,
 - c) chemiczna przy zastosowaniu zmywaczy do farb i lakierów oraz rozpuszczalników.
- 3) Naprawa uszkodzonych i zdeformowanych elementów.
 - 4) Uzupełnienie brakujących elementów.
 - 5) Zabezpieczenie powierzchni metalowych farbą antykorozyjną. Kolor zostanie ustalony na podstawie wykonanych badań stratygraficznych.
 - 6) Odtworzenie drewnianych pochwyków na podstawie zachowanych w klatce schodowej od strony pld.-zach.

5.4.8. ŚCIANY WEWNĘTRZNE I STROPY.

Prawie przy wszystkich tynkach na stropach oraz na większości ścian przeprowadzono w 2023 roku częściowe prace naprawcze. Dokładna inwentaryzacja zawarta w zaktualizowanym projekcie architektoniczno-budowlanym. Dalsze prace należy kontynuować zgodnie z zastosowaniem tych samych lub równoważnych materiałów oraz wcześniej założonym programem, który obejmował:

- 1) Usuwanie szczelnych powłok olejnych z lamperii metodami termicznymi lub chemicznymi.
- 2) Usuwanie łuszczących się emulsyjnych, klejowych itp. ze ścian powyżej lamperii i stropów.
- 3) Skucie odspojonych i mocno zdegradowanych partii tynków.
- 4) Usunięcie kitów cementowych i gipsowych.
- 5) Pogłębienie rys i spękań i gruntowanie gruntem głęboko penetrującym Baunit MultiPrimer.
- 6) Wkucie instalacji prowadzonych natynkowo. Możliwość ukrycia instalacji pod tynkiem skonsultować z nadzorem budowlanym oraz inwestorem.
- 7) Wypełnienie rys oraz spękań masą do wypełniania Baunit MultiContact MC 55 W
- 8) . Uzupełnienie dużych ubytków tynków, tynkiem wapiennym Baunit Klima RK 38
- 9) Nałożenie wyprawy wykończeniowej cienkowarstwowej Baunit multiFine RK 70 N.
- 10) Gruntowanie preparatem akrylowym Baunit MultiPrimer.
- 11) Malowanie farbami np. firmy Caparol, Keim, Remmers przeznaczonymi do zastosowania w budynkach użyteczności publicznej, oświatowo-wychowawczych itp.

UWAGA! Wszelkie prace muszą być poprzedzone wykonaniem badań stratygraficznych warstw malarskich zgodnie z założeniami konserwatorskimi ujętymi w pkt. 9, rozdział 5.1. Kolorystyka dobrana ze wzorników NCS na podstawie badań stratygraficznych, do akceptacji przez inspektorów nadzoru konserwatorskiego.

5.4.9. POLICHROMIA W PARTIACH LAMPERII W PRZEDSIONKU GŁÓWNEJ KLATKI SCHODOWEJ OD STRONY PŁN

- 1) Dezynfekcja lamperii przy zastosowaniu ciekłych preparatów biobójczych.
- 2) Usuwanie wtórnych warstw malarskich. Zalecana metoda mechaniczna. Dopuszczalne zmiękczenie farb metodą termiczną i chemiczną po wykonaniu prób.
- 3) Doczyszczanie powierzchni malowidła. Środek dobrany na podstawie wykonanych prób np. roztwór preparatu Contrad 2000, rozpuszczalniki i ich mieszaniny.
- 4) Usuwanie kitów cementowych.
- 5) Podklejenie odspojonych tynków metodą iniekcji preparatami PLM, Malta lub Ledan. Duże pęcherze należy stemplować.
- 6) Podklejanie odspojonej warstwy malarskiej preparatem Primal AC33.
- 7) W przypadku występowania partii osłabionego tynku - impregnacja przy użyciu preparatu Calosil E 25.
- 8) Uzupełnianie ubytków tynku gotowymi zaprawami wapiennymi (firmy KEIM, REMMERS, OPTOLITH lub równoważna). Do wierzchniej warstwy zastosować tynk wapienny cienkowarstwowy z drobnym wypełniaczem w celu osiągnięcia gładziej powierzchni.
- 9) Większe uzupełnienia tynku zagruntować 15 % roztworem Paraloidu B72 w toluenie.
- 10) Uzupełnianie ubytków warstwy malarskiej farbami przygotowanymi z suchych pigmentów w spoiwie rozpuszczalnikowym np. 3 % roztworze Paraloidu B82 lub B72 w Dowanolu. Przy mniejszych ubytkach i przetarciach warstwy malarskiej zalecana metoda punktowania kropką. Przy partiach rekonstruowanych dopuszczalne zastosowanie uzupełniania metodą scalania kolorystycznego. Dopuszczalne podmalowanie farbami użytymi do malowania ścian i stropów.
- 11) Zabezpieczenie powierzchni malowidła i wyrównanie połysku przy zastosowaniu 15 % roztworu Paraloidu B72 w toluenie, metodą natrysku.

5.4.10. CERAMICZNE POSADZKI.

(oprac. mgr Maria Próchniewska)

- 1) Usunięcie wtórnych okładzin

Należy usunąć wtórne okładziny pokrywające oryginalną posadzkę. Działanie należy przeprowadzać ostrożnie z użyciem precyzyjnych narzędzi ręcznych lub elektronarzędzi, tak aby nie spowodować powstania dalszych uszkodzeń w kaflach.

2) Oczyszczanie

W zależności od ujawnionego stopnia zanieczyszczenia powierzchnię posadzki należy oczyścić mechanicznie lub ręcznie z zalegających resztek zapraw lub klejów z wykorzystaniem precyzyjnych narzędzi takich jak wąskie przecinaki czy skrobaki. Wskazane jest wykonanie prób zmiękczenia lub rozpuszczania zalegających zapraw przy użyciu np. octu lub acetonu. Docelowo powierzchnię posadzki należy oczyścić z zastosowaniem preparatu powierzchniowo-czynnego np. Środek do oczyszczania kamienia prod. Akemi w stężeniu wskazanym przez producenta. Po naniesieniu roztworu należy rozprowadzić go nylonowymi szczotkami a następnie spłukać przy użyciu myjki parowej, odprowadzając brud przy pomocy chłonnej ścierki.

3) Uzupełniania ubytków

Ubytki kafli należy uzupełnić z wykorzystaniem materiału oryginalnego zachowanego fragmentarycznie w pozostałych pomieszczeniach piwnicznych. Odzyskany surowiec należy zastosować w najbardziej eksponowanych partiach posadzki, a jeśli jego ilość będzie niewystarczająca, to uzupełnienia należy wykonać z płytki manufakturowej (np. Zahna Fiesen) lub seryjnej ale o możliwie najbardziej zbliżonym kolorze spieku i stopniu połysku oraz w dostosowanym formacie.

4) Wymiana bądź uzupełnienie fugowania

Wykruszone lub rozszczelnione fugi należy ostrożnie usunąć mechanicznie przy użyciu ręcznych narzędzi lub precyzyjnych elektronarzędzi z diamentowym osprzętem takich jak np. multitool lub miniszlifierka typu Dremel. Uzupełnienia fug można wykonać z wykorzystaniem dostępnych w standardowej ofercie zapraw przeznaczonych do tego celu np. prod. Mapei lub Ceresit. Kolor należy dobrać do koloru fugi oryginalnej.

5.4.11. KRATKI WENTYLACYJNE.

1) Oczyszczenie powierzchni metalu z nawarstwień. Proponowane metody:

- a. strumieniowo-ścierna, bezpyłowo z wyciągiem (dobór ścierniwa i ciśnienia po wykonaniu wstępnych prób),
- b. termiczna przy zastosowaniu opalarek,
- c. chemiczna przy zastosowaniu zmywaczy do farb i lakierów oraz rozpuszczalników.

- 2) Dopuszczalny demontaż kratek.
- 3) Naprawa uszkodzonych i zdeformowanych elementów.
- 4) Uzupełnienie brakujących elementów.
- 5) Zabezpieczenie powierzchni metalowych farbą antykorozyjną. Kolor zostanie ustalony na podstawie wykonanych badań stratygraficznych.

5.4.12. DZWONEK I KUTE HAKI Z PORCELANOWYM IZOLATOREM.

- 1) Oczyszczenie powierzchni metalu z nawarstwień korozyjnych i zabrudzeń metodą mechaniczną. Dopuszczalna metoda strumieniowo-ścierna (dobór ścierniwa i ciśnienia po wykonaniu wstępnych prób). W przypadku dzwonków dopuszcza się ich demontaż.
- 2) Oczyszczanie elementów porcelanowych metodami chemicznymi.
- 3) W przypadku występowania pęknięć porcelany wykonać klejenie przy zastosowaniu żywic epoksydowych.
- 4) Zabezpieczenie powierzchni metalu bezbarwnym środkiem antykorozyjnym.

6. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.

Fot. 1 Budynek szkoły w Kisielicach. Widok na elewację zachodnią.

Fot. 2 Budynek szkoły w Kisielicach. Widok na elewację południowo-zachodnią.

Fot. 3 Elewacja wschodnia. Widok na partię cokołową.

Fot. 4 Elewacja północna. Widok na facjatkę z oculusem.

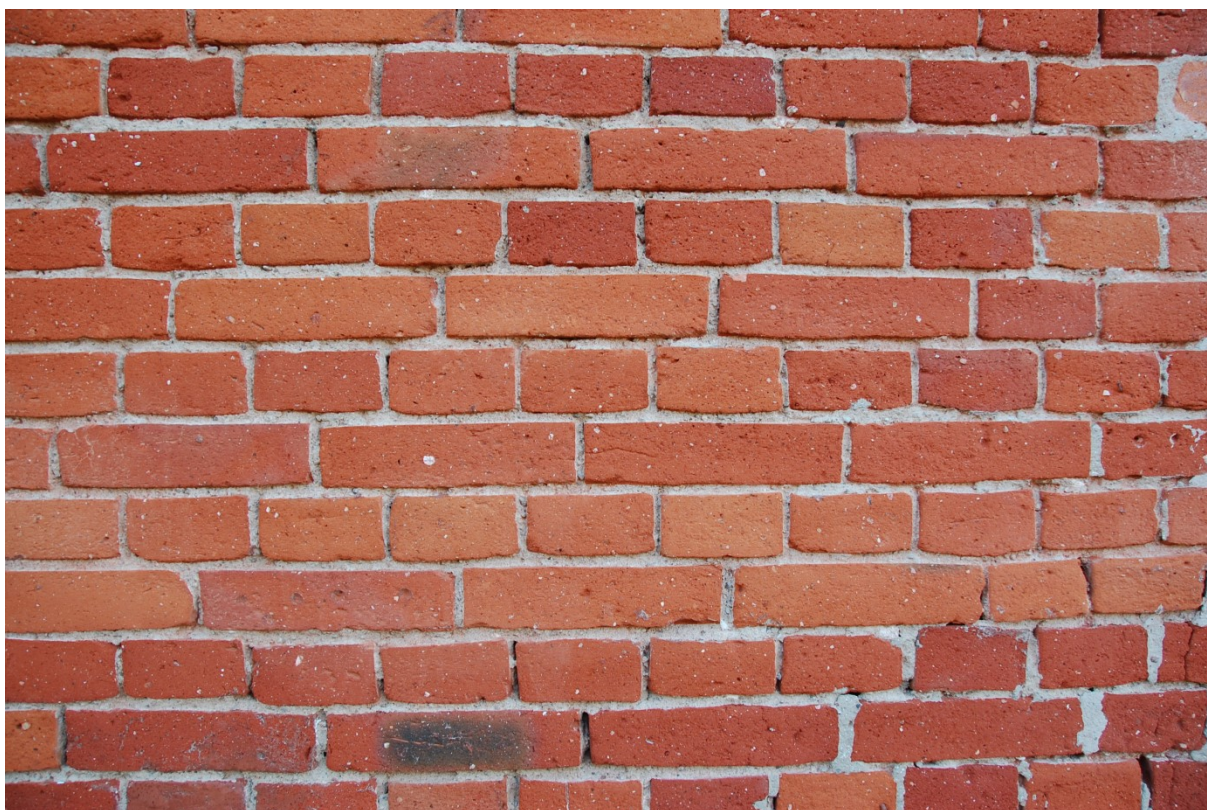
Fot. 5 Elewacja wschodnia. Widoczna zamalowana farbą strefa cokołowa i wtórna stolarka drzwiowa.

Fot. 6 Elewacja zachodnia. Fragment uszkodzonej dekoracji architektonicznej wokół otworów okiennych.

Fot. 7 Elewacja zachodnia. Widoczne zamurowanie otworu drzwiowego i uszkodzone lico cegły w strefie cokołowej.

Fot. 8 Elewacja zachodnia. Widoczne uszkodzone lico cegły w strefie cokołowej.

Fot. 9 Elewacja wschodnia fragment strefy cokołowej pokrytej wtórną farbą.

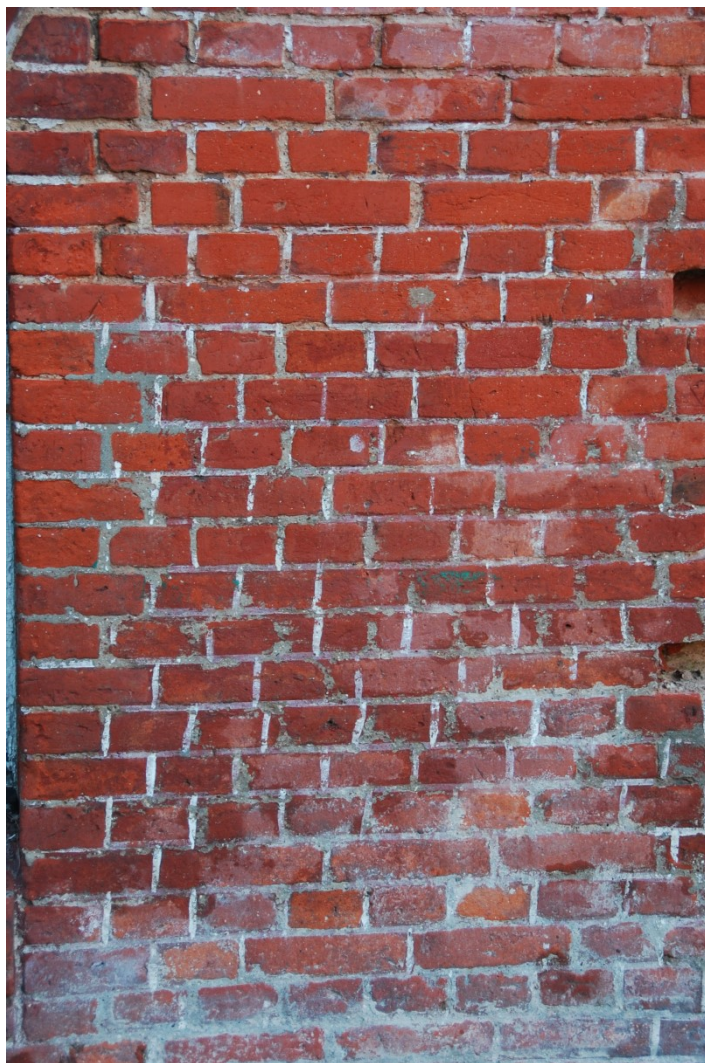
Fot. 10 Elewacja północna. Parapet okna suterenu z widocznymi wykwitami mchów i porostów.

Fot. 11 Elewacja zachodnia. Fragment z widoczną uszkodzoną strefą cokołową oraz ubytkami oryginalnego tynku w blendach.

Fot. 12 Elewacja wschodnia. Fragment blendy pokrytej odpajającą się wtórną zaprawą cementową.

Fot. 13 Elewacja wschodnia. Fragment cokołu pokryty wtórną farbą z widocznymi wykwitami soli.
 Fot. 14 Elewacja zachodnia. Fragment strefy cokołowej po usunięciu uszkodzonych lub wtórnych cegieł.

Fot. 15 Elewacja północna. Widok na wejście główne z oryginalną stolarką drzwiową.

Fot. 16 Elewacja wschodnia. Widok na wejście boczne z wtórną stolarką drzwiową.

Fot. 17 Wejście główne. Fragment nadświetła z wtórnym oszkleniem.

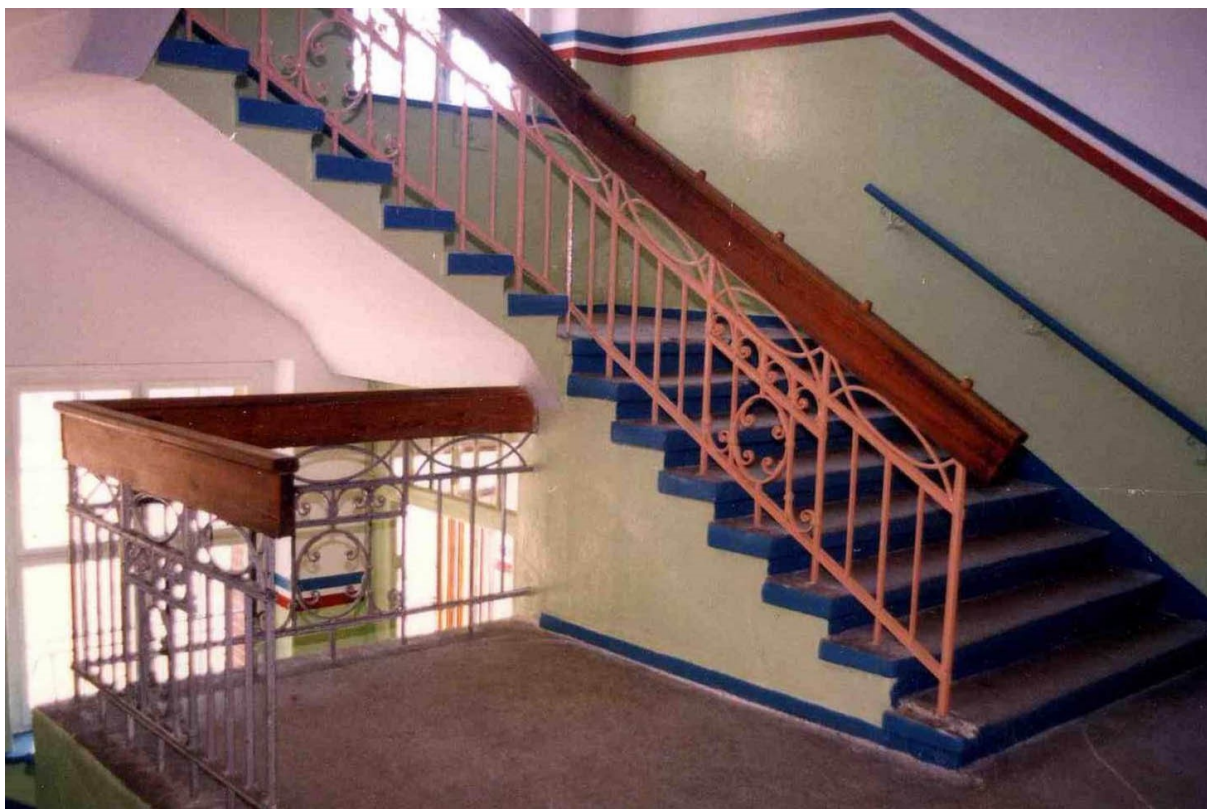
Fot.18 Wejście główne. Schody granitowe z widocznym osunięciem bloków kamienia.

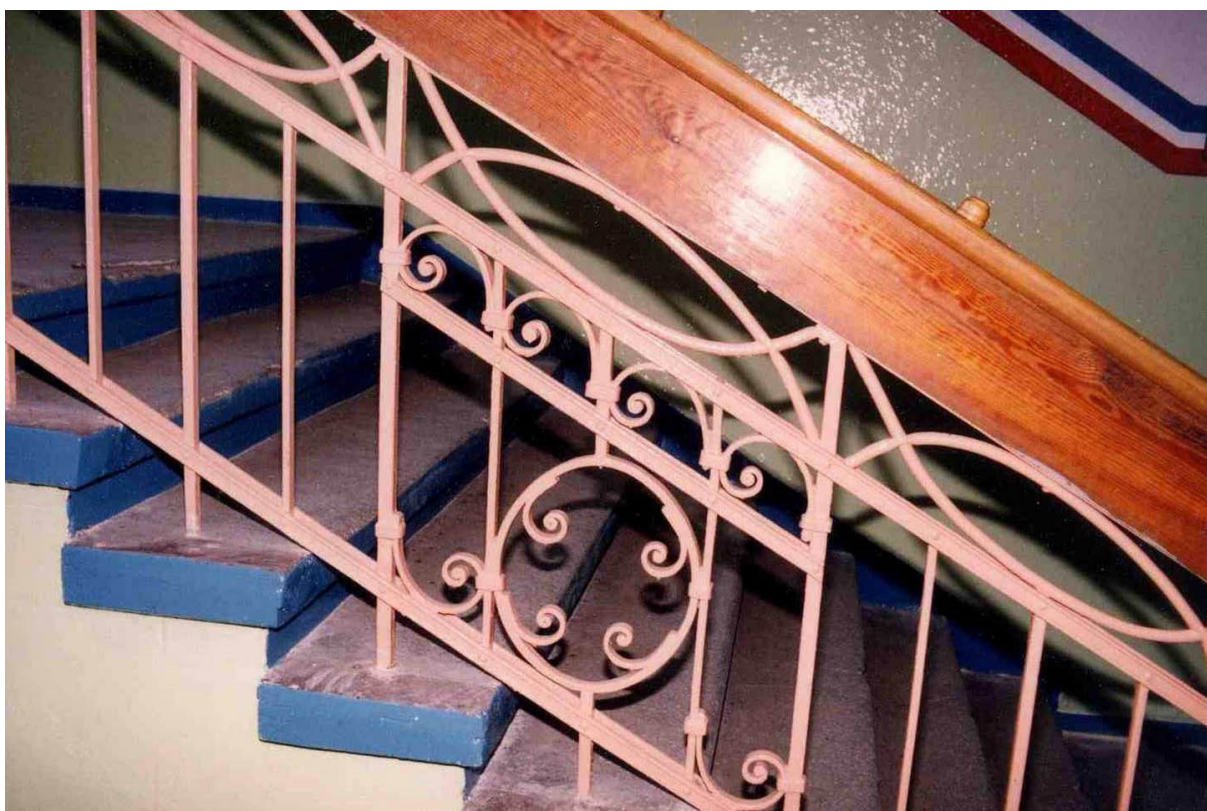
Fot. 19 Elewacja południowa. Zachowany pierwotny dzwonek.

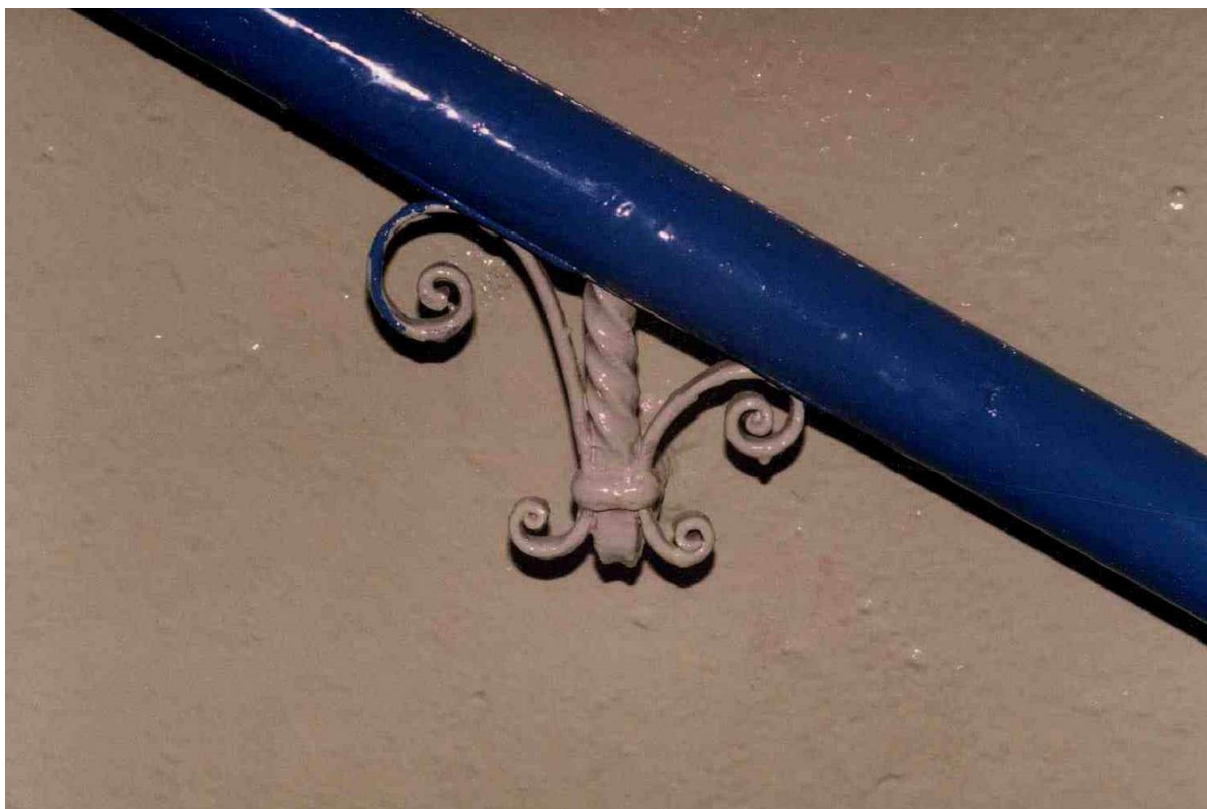
Fot. 20 Elewacja zachodnia. Wtórny dzwonek z instalacją elektryczną prowadzoną prowizorycznie po elewacji.

Fot. 21 Parter budynku. Widok na główną klatkę schodową.

Fot. 22 Parter budynku. Fragment balustrady głównej klatki schodowej.

Fot. 23 Parter budynku. Fragment pochwyty na głównej klatce schodowej.

Fot. 24 Główna klatka schodowa. Fragment stopni z widocznym uszkodzeniem wtórnego lastrykiem.

Fot. 25 Suterena. Oryginalna ceramiczna posadzka pokryta współczesnym gresem

Fot. 26 Suterena Odkrywka z widoczną pierwotną podsadzka ceramiczną.

Fot. 27,28 Piętro budynku. Zachowana oryginalna stolarka drzwiowa z częściowo usuniętą farbą oraz zdemontowanymi klamkami i zamkami.

Fot.29, 30 Parter budynku. Stolarka drzwiowo pomiędzy przedsionkiem głównej klatki schodowej a korytarzem.

Fot. 31,32 Piętro budynku. Fragment zachowanej oryginalnej stolarki drzwiowej z widocznymi uszkodzeniami zewnętrznych ramiaków pionowych.

Fot. 33,34 Piętro budynku. Zdemontowana podłoga deskowa w salach lekcyjnych.

Fot. 35,36 Piętro budynku. Zdemontowana podłoga deskowa w salach lekcyjnych.